

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вовк М.П., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, м. Київ

ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ У РЕТРОСПЕКТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Упродовж ХІХ – перших десятиліть ХХІ ст. кристалізувалися наукові засади та освітні традиції гуманітарних галузей, що визначають поступ національної освіти на засадах гуманістичних цінностей, культуровідповідності, сталого розвитку, підготовки професійних фахівців-гуманітаріїв, які створюють елітний прошарок носіїв, дослідників літературного і фольклорного слова. До таких галузей належить фольклористика, предметом вивчення, дослідження якої є фольклор, його функціонування, побутування у соціокультурному середовищі, з'ясування його впливу на розвиток культури, становлення наукових теорій, концепцій, інтерпретація і систематизація фольклорних текстів. Українська фольклористика, незважаючи на спектр наявних суспільних, економічних проблем, прогалин, втрат, здобула статус самостійної науково-освітньої галузі.

Упродовж історії становлення фольклористики еволюціонували дефініції **фольклору**. Слов'янські дослідники на означення фольклору використовували поняття «старожитність» (М. Цертелєв), «усна народна творчість» (Ф. Буслаєв), «народна словесність» (М. Костомаров, А. Лобода, М. Максимович, О. Потебня), «народна поезія» (І. Франко), «усна словесність» (Ф. Колесса), «усна форма літератури» (М. Грушевський). У радянський період вживалось поняття «радянський фольклор» – цілеспрямоване творення народнопоетичних зразків, дослідження фольклорних творів крізь призму марксистсько-ленінської ідеології.

На основі аналізу довідникової, енциклопедичної літератури, фольклористичних праць можемо констатувати, що **фольклористика** – філологічна наука, яка вивчає фольклор як синкретичний феномен культури у його жанровому й видовому розмаїтті, регіональному та іншонаціональному вимірі, досліджує етапи та чинники появи фольклорних творів, визначає методологічний інструментарій їх аналізу, обґрунтовує роль відомих та малознаних особистостей у дослідженні фольклорної традиції, займається архівуванням фольклорних текстів та створенням бібліографічних галузевих праць.

Інтердисциплінарність фольклористики реалізується у таких традиційних та інноваційних **напрямах**:

1. **Теорія фольклору** вивчає сутність фольклору як специфічного синкретичного

явища народної культури, художнього мислення народу; типологію фольклорних форм, що дає змогу виявляти загальнонародські, національні, локальні та регіональні особливості фольклору; способи побутування, збереження й усної передачі фольклорних текстів у часопросторі¹.

2. **Теорія фольклористики** визначає методологічні засади вивчення, аналізу, інтерпретації фольклорних текстів у контексті науково-фольклористичних шкіл (міфологічної, культурно-історичної, психологічної, антропологічної тощо).

3. **Історія фольклору** займається створенням загальної історії усної народної творчості; дослідженням поезики вербального, музичного і пластичного фольклору; реконструюванням архаїчних народнопоетичних пластів (палеофольклору); вивченням фольклору як системи у його видовому і жанровому розмаїтті; інтерпретацією сучасних фольклорних форм; дослідженням фольклорних взаємозв'язків на жанровому, міжжанровому, образному, стильовому та інших рівнях; осмисленням фольклору в контексті етнокультурного ландшафту (в історичному, етнографічному, культурному і природно-географічному середовищах)².

4. **Історія фольклористики** – напрям, спрямований на дослідження процесу становлення фольклористики як науково-освітньої галузі, з'ясування специфіки розвитку науково-фольклористичних шкіл, визначення внеску фольклористів, етнографів, етнологів, антропологів, мовознавців у становлення фольклористичних напрямів.

5. **Текстологія фольклору** досліджує специфіку фольклорних текстів (варіантів, редакцій, версій, інваріантів, гіпертекстів тощо), зв'язок словесних текстів з музикою, драматичною грою, голосом, інтонацією, жестами, мімікою; розробляє спеціальні методики і принципи текстологічної експертизи і правила наукового фіксування фольклорних текстів на паперових, аудіо-, відеоносіях³.

6. **Джерелознавство (за С. Росовецьким)** (інше найменування – класифікація і систематизація фольклору) – розробка різних класифікацій (наприклад, поділ на обрядовий і необрядовий фольклор, роди, жанри, види тощо); систематизування сюжетів та інших елементів поезики; створення жанрових, хронологічних, тематичних, регіональних та інших фольклорних показників; розробка принципів формальної систематизації фольклору із застосуванням комп'ютерної техніки⁴.

7. **Бібліографія** фольклору і фольклористики – інформує науковців, дослідників фольклору, науково-педагогічних працівників, студентів, учителів, культурно-освітніх працівників і всіх зацікавлених народною словесністю про все друковане про неї у різних виданнях⁵; передбачає створення бібліографії фольклорних творів, реєстру наукових праць (монографій, статей, розвідок, дисертацій) з фольклористики, які присвячені конкретним проблемам фольклористичного пошуку. Найвідомішою узагальнюючою працею бібліографічного типу фольклористичної галузі є показник

¹ Руснак І.Є. Український фольклор: навч. посібн. / І.Є. Руснак. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – С. 12-13.

² Руснак І.Є. Український фольклор: навч. посібн. / І.Є. Руснак. – К.: Видавничий центр «Академія», 2010. – С. 13.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Українська фольклористика. Словник-довідник / Укл. і заг. ред. Михайла Чернопиского. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – С. 396-397.

М. Мороза «Бібліографія українського народознавства: У 3-х тт. – Т. 1: Фольклористика» (1999). Сучасними довідковими виданнями з народознавства, фольклористики є «Мала енциклопедія з українського народознавства» за редакцією С. Павлюка (2007) та словник-довідник «Українська фольклористика» за ред. М. Чернопиского (2008). Укладачем першого покажчика з фольклористики є Б. Грінченко («Литература украинского фольклора. 1777 – 1900. Опыт библиографического указателя» (1901)). У 1930-х рр. авторитетним у фольклористичному науковому та педагогічному середовищі була бібліографія літератури з українського фольклору О. Андрієвського (за ред. А. Лободи) (1930).

На сучасному етапі розвитку фольклористики інтердисциплінарність також реалізується крізь призму інтеграційних зв'язків фольклористики з іншими науками. Унаслідок взаємодії фольклористики, стилістики і мовознавства виникла лінгвофольклористика, фольклористики і музикознавства – етномузикологія, фольклористики і психології – фольклоротерапія, в межах якої через посередництво різновидів мистецтва утворились такі напрями, як: музикотерапія, хореотерапія народним танцем, казкотерапія.

Лінгвофольклористика – напрям фольклористики, започаткований у другій половині ХХХ ст., предметом дослідження якого є мова фольклору як одного з джерел творення та розвитку літературної мови. Теоретико-методологічні засади лінгвофольклористики були розроблені у славістиці (праці А. Євгенєвої, О. Хроленка, С. Нікітіної та ін.). Українська лінгвофольклористика має давні традиції, засновані І. Срезневським, П. Житецьким, М. Костомаровим, О. Потебнею, М. Сумцовим та ін. У другій половині ХХ ст. її представляють такі імена, як: Л. Рак, О. Назарук, П. Мишуренко, Р. Волощук, К. Шульжук, С. Єрмоленко, В. Чабаненко, Т. Воробйова, Н. Журавльова, С. Савицький, Г. Сагач та багато інших. Проте й досі ще не сформовано окремої лінгвофольклористичної школи, не створено реєстру даних народнопоетичних текстів, не ведеться системна робота над укладанням словників мови усної словесності, проте українським науковцям належить значна кількість праць з лінгвофольклористичних проблем⁶.

Українська музична фольклористика (етномузикологія, етномузикознавство) – напрям вивчення, інтерпретації, виконання фольклорної пісенності, який «іменами М. Лисенка, С. Людкевича, О. Роздольського, Ф. Колесси, Г. Хоткевича, К. Квітки, С. Грици, В. Гошовського, І. Мацієвського, А. Іваницького та багатьох інших видатних українських учених-етномузикологів здобув собі великий авторитет і визнання не лише в Україні, а й у Європі та світі поспіль»⁷. На сучасному етапі, незважаючи на наявність спектру етномузикознавчих проблем, спостерігаються поступальні зрушення у розвитку етномузикознавчого напрямку, позитивні зміни у напрямі впровадження музично-фольклористичних дисциплін у процес професійної

⁶ Данилюк Н. Лінгвофольклористичні студії у другій половині ХХ – на початку ХХ ст. / Н. Данилюк // Народна творчість та етнографія. – 2007. – №3-4. – С. 6.

⁷ Хай М.Й. Реформа галузі етномузикознавства – нагальна потреба державотворення / М.Й. Хай / Традиційна культура в умовах глобалізації: родинна субкультура і обрядовість (Матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф.). – Х.: ХОЦНТ, 2009. – С. 213.

підготовки майбутніх фахівців (філологів, фольклористів, етномузикологів). Зокрема, у 2009 р. на базі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України організований відділ музикології (С. Грица, А. Іваницький, М. Хай, Н. Філатова, Л. Єфремова, О. Вовк, В. Атаманчук та ін.); за останнє двадцятиріччя відкриті відповідні спеціалізовані кафедри при Національній музичній академії України імені П. Чайковського, Львівській музичній академії імені М. Лисенка, Київському національному університеті культури і мистецтв, Рівненському державному гуманітарному університеті тощо.

Фольклоротерапія – напрям фольклористики, який ґрунтується на використанні «методу превентивної (профілактичної) психотерапії, який реалізується у креативному відтворенні форм культурного філогенетичного досвіду, а саме – закріплених у формулах фольклору способів вирішення проблем особистості»⁸. В українському та російському науковому просторі фольклоротерапія розвивається у кількох аспектах. Її теоретичні підходи та дієві механізми впливу на особистість обґрунтовані у контексті проблеми естетикотерапії засобами мистецтва. На основі використання провідних засобів естетикотерапії, до використання яких мають бути готові майбутні педагоги у професійній діяльності, сформувались такі напрями: 1) *фольклорна музикотерапія* – психотерапевтичний напрям, який ґрунтується на стилістико-поетичних особливостях народної пісні, її здатності викликати справжні естетичні переживання, естетичну насолоду, на специфіці зворотної дії на народну музику, що полягає у своєрідному катарсисному впливі. Психотерапевтичний ефект етнічної музики, пісенності відзначали фольклористи (О. Потебня, Ф. Колесса, М. Лисенко, С. Грица та ін.). Домінуючі аспекти її впливу на особистість досліджували вітчизняні педагоги, психологи (М. Клепар, О. Отич та ін.); 2) *хореотерапія народним танцем* – танцювальна фольклоротерапія (В. Верховинець, Л. Назарова та ін.), яка пов'язана з обрядодіями та паралельним народним виконанням пісень, інструментальним супроводом під час певних родинних, календарних подій, з козацькими ритуалами тощо; 3) *казкотерапія* – фольклоротерапевтичний напрям, який базується на найдавнішому психолого-педагогічному методі впливу на особистість, ефективність якого зумовлюється тим, що казка – один із небагатьох засобів, який дозволяє об'єднати дорослого і дитину. Цей засіб соціалізації дитини має профілактичну функцію (виховання здорового способу життя) тощо⁹. У Росії функціонує Інститут казкотерапії (м. Санкт-Петербург, Т. Зінкевич-Євстигнеєва), в Україні цей науковий напрям знайшов висвітлення переважно на сторінках кількох монографічних праць, у періодичних виданнях з проблем дошкільної освіти (О. Бреусенко-Кузнецов, Л. Фесюкова, О. Федій та ін.).

Педагогічна фольклористика – інноваційний напрям фольклористики, який на основі філософських засад антропоцентризму, естетичних, етичних, інтелектуальних можливостей фольклорного слова дозволяє репрезентувати досягнення

⁸ Зыкова М.Н. Фольклоротерапия: учебн. пособ. / М.Н. Зыкова. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. – С. 25.

⁹ Федій О.А. Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії: теорія і практика: монографія / О.А. Федій. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2009. – С. 319.

фольклористики, її наукової думки у професійній підготовці майбутніх фахівців (учителів-філологів, фольклористів, етномузикознавців та ін.), в освітній практиці загальноосвітньої школи.

Список використаних джерел:

1. Вовк М.П. Фольклористика у класичних університетах України (друга половина XIX – початок XXI ст.): навч. посібн. / Мирослава Петрівна Вовк. – К.: Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014. – 202 с. <http://ipood.com.ua/e-library/posibniki/folkloristika-u-klasichnih-universitetah-ukrani-druga-polovina-hh--pochatok-hh-stolittya/>

Баковецька О.О.,

доктор історичних наук, професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи ВП «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»,
м. Миколаїв

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

У листопаді 2015 р. підписано угоду між урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа». Україна ратифікувала угоду 3 лютого 2016 року. Ця програма Європейської Комісії спрямована на підтримку та посилення конкурентоспроможності європейського культурного, креативного та аудіовізуального секторів, а також збереження, розвиток, просування культурного, мовного розмаїття країн Європи. Загальний бюджет Програми на 2014-2020 рр. становив 1,46 млрд. євро. Програма містить три компоненти:

- «Культура» (31% бюджету) – просування культурного та креативного секторів;
- «Медіа» (56% бюджету) – підтримка розвитку та поширення аудіовізуальних творів;
- міжсекторальна взаємодія (13% бюджету) – підтримка мережі національних бюро програми «Креативна Європа» та реалізація механізму фінансових гарантій [1].

З метою реалізації угоди в Україні створено Національне бюро «Креативної Європи». Наразі Україна бере участь у програмі «Креативна Європа» у рамках підпрограми «Культура» та частково у підпрограмі «Медіа» [1].

Підпрограма «Культура» складається з трьох напрямків:

- горизонтальні конкурси, які охоплюють всі сектори культурних та креативних індустрій: підтримка проєктів міжнародної співпраці, мережі професійних організацій, платформи для промоції європейських митців та робіт, а також схему індивідуальної мобільності;
- підтримка окремих секторів, що входять до горизонтального напрямку, серед яких музика, література та видавництво, культурна спадщина та архітектура;